

Maantieteen tohtorikoulutuksella muutoksia edessä

Vanhan sanonnan mukaan muutos on hyvästä. Yliopistoissa muutossanoma on näkynyt muun muassa maantieteellistä koulutusta antavien yksiköiden uudelleenorganisoinnina. Laitosten yhdistymiset ja oppialarakenteiden uudelleennimeämiset on saatu vähitellen päätökseen samalla kun vuonna 2010 voimaan astunut yliopistolaki on muuntunut akuutista muutosvastarinnasta ensin sopeutusprosessiksi ja sitten institutionalisoituneeksi käytännöksi.

Laitosten yhdistymiset eivät ole ainoa maantiedettä kohdannut muutos. Opetusministeriö on jatkanut aktiivisesti koulutuslinjaustensa määrittelyä ja uusimmassa kehittämissuunnitelmassaan (Koulutus ja... 2012: 70) ministeriö linjaa maantieteen perustutkintomäärän vähennystarpeeksi 35 aloituspaikkaa. Tämä tarkoittaa maantieteen aloituspaikkojen putoamista 135:stä tasan sataan. Raportin pohjana käytetyn tilastoinnin mukaan maantieteen aloilta valmistuneita maistereita ("tutkintotuotos") oli 86 (raportti ei ilmoita vuotta). Tulos ilmeisesti perustelee vähennystarpeen. Maantieteellä siis näyttää olevan maanlaajuinen tarve nostaa läpivirtausta, vaikka muihin aloihin verrattuna läpivirtausprosentti on varsin korkea. Vuonna 2012 esimerkiksi Helsingin yliopiston maantieteen osaston läpivirtaus ylitti 100 prosenttia, eli valmistuneita oli enemmän kuin sisään otettuja. Perustutkintotasolla sisäänottomäärän su-

pistuksia on kuitenkin odotettavissa lähitulevaisuudessa ministeriön suunnitelmien mukaisesti.

Tieteenalan kehitykseen ja tulevaisuuteen tulee maisterikoulutusta enemmän vaikuttamaan tohtorikoulutus. Suomessa valmistuu keskimäärin reilut kymmenen maantieteen alan väitöskirjaa vuodessa, joskin vuosittaiset vaihtelut ovat suuria. Tuorein opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema alakohtainen tohtorikoulutustarpeen ennakointiraportti on vuodelta 2010. Siinä käytetty tilasto vuodelta 2007 osoittaa, että Suomessa oli 135 tohtoriksi valmistunutta henkilöä maantieteen alalta. Heistä 40,1 prosenttia oli yli 55-vuotiaita eli lähestymässä eläkeikää noin 10 vuoden kuluessa. Alle 35-vuotiaita tohtoreita oli vain alle 12 prosenttia. Luku on luonnontieteen aloista toiseksi matalin geotieteiden jälkeen. Verrokkina mainittakoon tietojenkäsittelytiede, jossa tohtorien ikäprofiili on lähes käänteinen vanhempiin perustieteisiin verrattuna (Tohtoritarve... 2010: 127).

Lähivuosina tohtorikoulutuksen organisoinnissa tapahtuu suuria valtakunnallisia muutoksia. 1990-luvun alussa perustetut opetusministeriön rahoittamat tutkijakoulut lopetetaan ja tohtorikoulutus siirretään vuoden 2014 alusta yliopistokohtaisiin tutkijakouluihin. Tällöin palataan takaisin kohti yksikkökohtaisuutta ja sektorivetoisuutta. Samalla koulutuskäsitteiden merkitykset voivat hajaantua yliopistoittain. Esimerkiksi Helsingin

yliopiston tavoitteena on luoda kokonaisuus, jossa ”tutkijakoulu” viittaa tohtorikoulutusjärjestelmän ylärakenteeseen. Helsingissä tutkijakouluja tulee näillä näkymin olemaan kolme (humanistis-yhteiskuntatieteellinen, terveystieteellinen ja luonnontieteellinen). Koulutusrakenteen organisointi on vielä kesken kuten myös lopullinen tutkijakoulujen määrä. Tutkijakoulut jakaantuvat ”tohtoriohjelmiin”, jotka perustuvat tiedekuntien, laitosten tai laitosverkostojen varaan. Todennäköistä on, että jokainen yliopisto luo omat tutkijakoulunsa. Helsingin yliopiston linjauksia katsellen on luultavaa, että ne tulevat olemaan päällekkäisiä. Toivoa sopii, että pyörää ei keksitä liian montaa kertaa uudelleen Suomen jokaisessa yliopistossa.

Maantieteen osalohkot tulevat sijoittumaan pääasiallisesti luonnontieteelliseen tutkijakouluun sekä sen alla toimiviin tohtoriohjelmiin. Tohtoriohjelmien suunnittelussa on nähtävissä myös erilaisia verkostoja, jotka pirstaloivat perinteisiä tiedealajahjaisia siiloratkaisuja. Tohtorikoulutuksen organisoinnin taustalla vaikuttaa sisällön ekonomia -ajattelu (*economics of scope*), jossa saman työskentelytavan omaavia aloja yhdistämällä saadaan aikaan synergiahyötyjä. Luonnonmaantieteelle järjestely on varsin luonteva ja se korostaa luonnontieteellisten alojen yhtymäkohtia menetelmien ja aineistojen käytössä. Ihmiskaantieteen kohdalla kehitys voi olla pulmallisempi, varsinkin kun tutkimustulosten raportointi on siirtynyt jo lähes täysin kansainväliseen artikkelijulkaisemiseen. Tarkasti fokuoitujen artikkelien tekeminen murentaa ihmiskaantiedettä entistä tiukemmin rajattuihin ja yksityiskohtaisiin tutkimusaloihin. Ilmiötä kuvaa nykykaantieteilijöiden into julkaista tutkimuksiaan myös muiden alojen erikoistuneissa julkaisusarjoissa. Niinpä maantieteen pysyminen yhtenä rakenteena tiedealaketäessä kytkeytyy ratkaisevasti tohtorikoulutuksen organisointiin ja tulevien tutkijasukupolvien integroimiseen eri yhteisöjen osiksi.

Lähitulevaisuudessa yliopistojen profiilit maantieteen koulutuksessa todennäköisesti korostuvat. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopistossa maantiede sijaitsee humanistis-yhteiskuntatieteellisessä ympäristössä yhdessä historian kanssa. Vastaavasti Tu-

russa ja Helsingissä tieteenala on kallellaan geologiaan ja yleisemmin geotieteisiin. Tulevaisuutta ajatellen onkin tärkeää kysyä, missä määrin yhteisiä maantieteen laitoksia tulevaisuudessa tarvitaan. Asiassa on paljon pohdittavaa konsernihallintotyypin yliopistojohtamisen dominoidessa akateemisia käytänteitä. Rakenteiden tulisi kuitenkin tukea avointa ja kansainvälisesti verkostoitunutta tutkimustoimintaa. Maantieteessä kannataisi todennäköisesti selvittää tutkijakoulujen organisoinnin mahdollisuuksia yliopistojen välillä, jolloin vanha maantieteen valtakunnallisen tutkijakoulun perusidea säilyisi. Suurimmat kysymykset liittyvät kuitenkin tällaisen yliopistorajat ylittävän järjestelmän rahoitukseen. Kuitenkin alan nykyistä muotoa ajatellen verkostomalli lie-nee paras vaihtoehto. Muussa tapauksessa ihmiskaantieteen asema luonnontieteellisessä konsernissa voi tulla tukalaksi.

Uudistuksissa on toki aina hyväkin. Tiedepoliittisten linjausten arvioiminen ja alaan kohdistuvien odotusten esiin nostaminen antaa ajattelun aihetta niin käytännön tutkimus- ja opetustyössä kuin yliopistojen strategisen kehittämisenkin parissa toimiville. Samalla muutokset pitävät maantieteen tekijöiden mielen aktiivisena ja ylläpitävät tieteenalan kehittämiseen liittyvää keskustelua. Muutoksia maantieteen koulutusorganisoinnissa tulee kuitenkin väistämättä tapahtumaan. Niiden ennakointi ja maantieteilijöiden proaktiivinen osallistuminen muutosten tekemiseen on tärkeä ja huomionarvoinen asia tieteenalan pitkiä kehityskaaria pohdittaessa sekä erityisesti linjoja suunnattaessa.

KIRJALLISUUS

- Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016 (2012). Kehittämissuunnitelma. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2012: 1. 74 s.
- Tohtoritarve 2020-luvulla. Ennakointia tohtorien työmarkkinoiden ja tutkintotarpeiden pitkän aikavälin kehityksestä (2010). *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja* 2010: 13. 132 s.

TOMMI INKINEN
Terran päätoimittaja